

Érvelés, tárgyalás, meggyőzés

4. óra

Egyensúlymodellek

Észlelés és emlékezet

Csordás – Geng – Szabó

BME FTT

TÉMAKÖRÖK

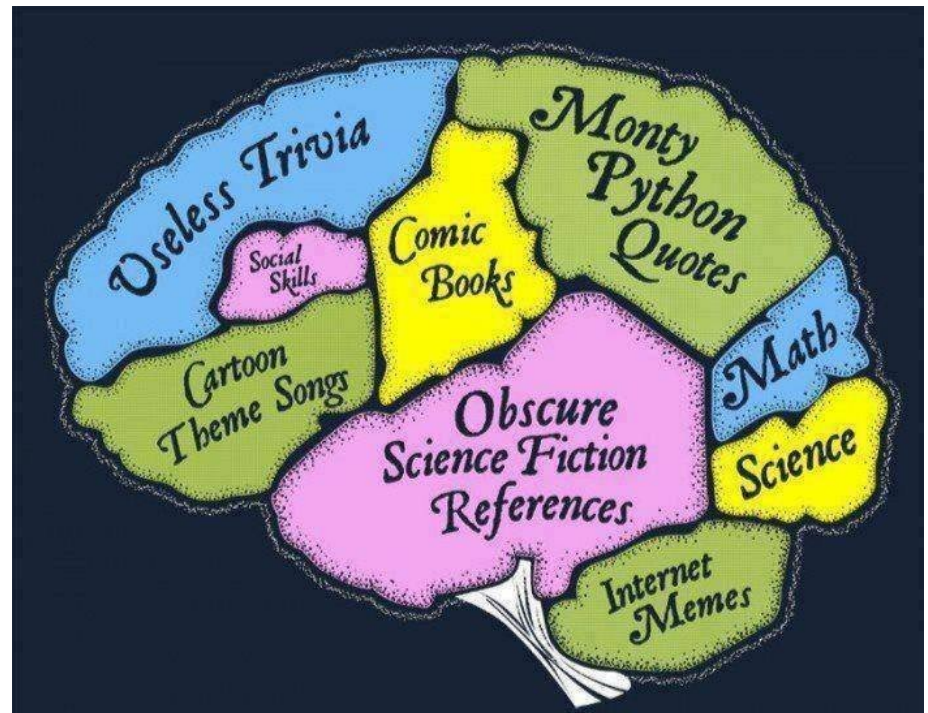

Egyensúlymodellek

Észlelés

- Gestalt pszichológia

Emlékezet

Általános egyensúlymodellek

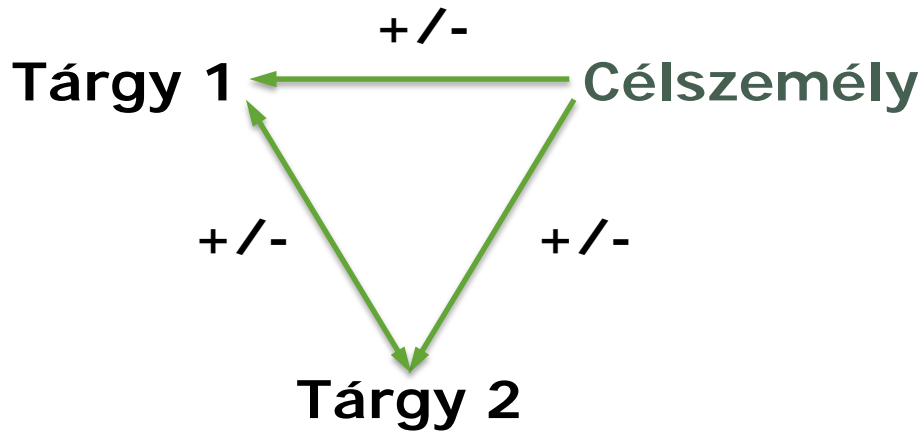
A kognitív disszonanciánál

- a célszemély
- a célszemély múltbeli cselekedete és
- egy attitűdtárgy közötti inkonzisztencia áll fent.

A célszemély

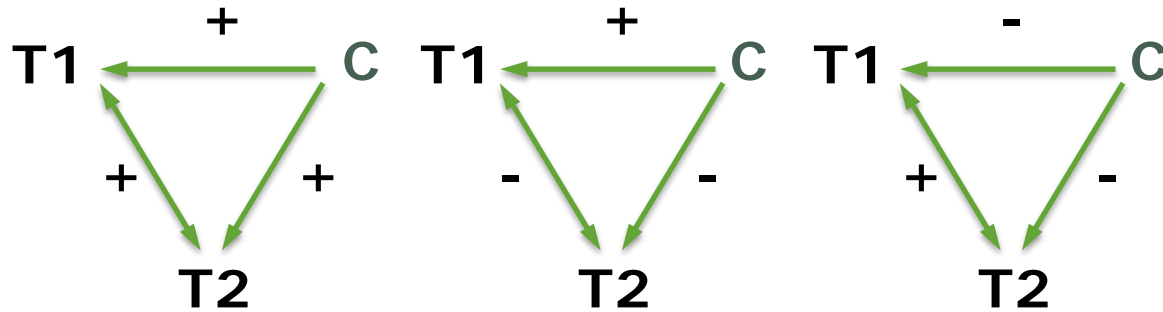
- vagy nem védi meg az önképét és szembe néz az inkonzisztenciával (azaz nem redukálja a kognitív disszonanciát) vagy
  - újraértelmezi a múltbeli cselekvést vagy
  - megváltoztatja az attitűdjét az adott attitűdtárgy irányában
- **Az adott cselekedetre is tekinthetünk attitűdtárgyként**
- mindez általánosítja a konzisztencia igényét.

Általánosabb egyensúlymodellek

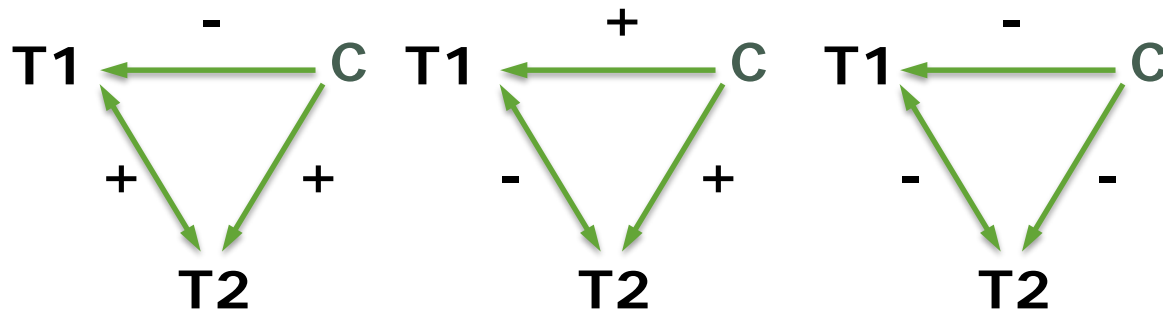

A célszemély saját attitűdjeiről és az attitűdtárgyak belső viszonyáról alkotott elképzeléseit **hármass viszonyrendszernek** tekintjük.

A célszemély arra motivált, hogy **attitűdjei** egymással **összhangban legyenek**.

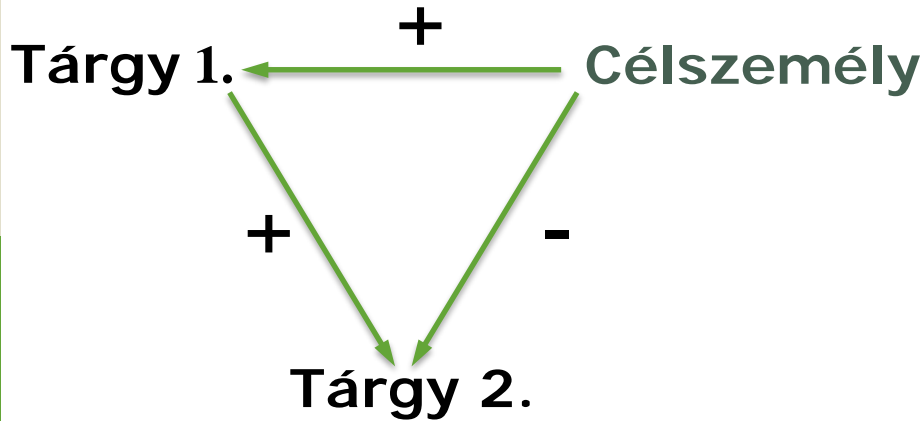

egyensúlyos
helyzetek

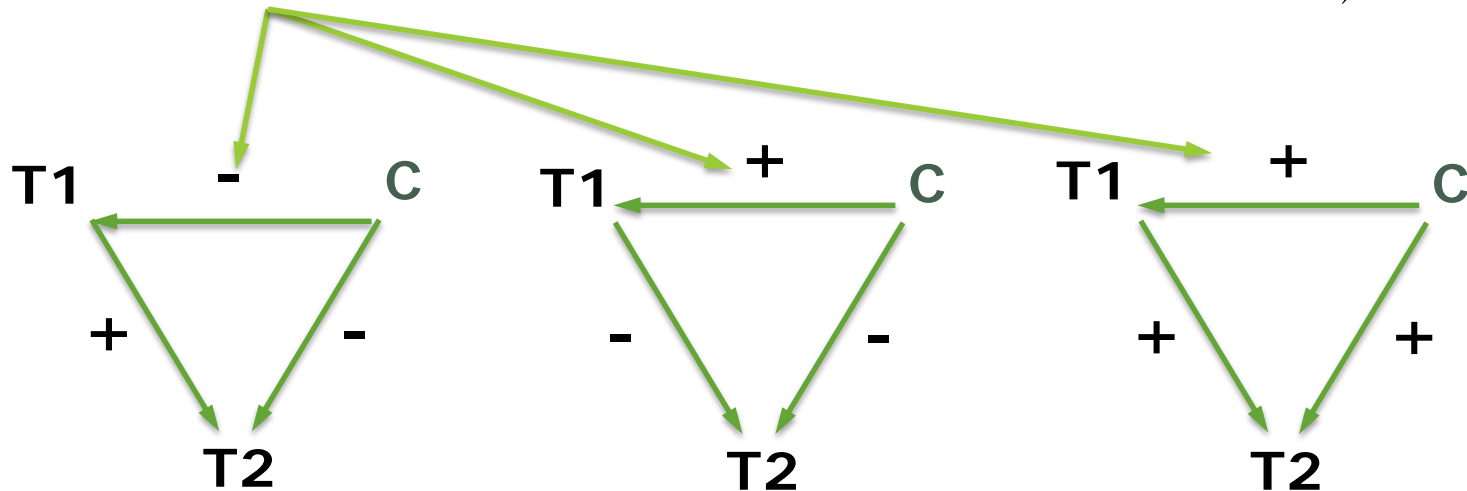
egyensúlyhiányos
helyzetek

Általánosabb egyensúlymodellek

az egyensúlyhiányos helyzet észlelése
belső feszültséget vált ki

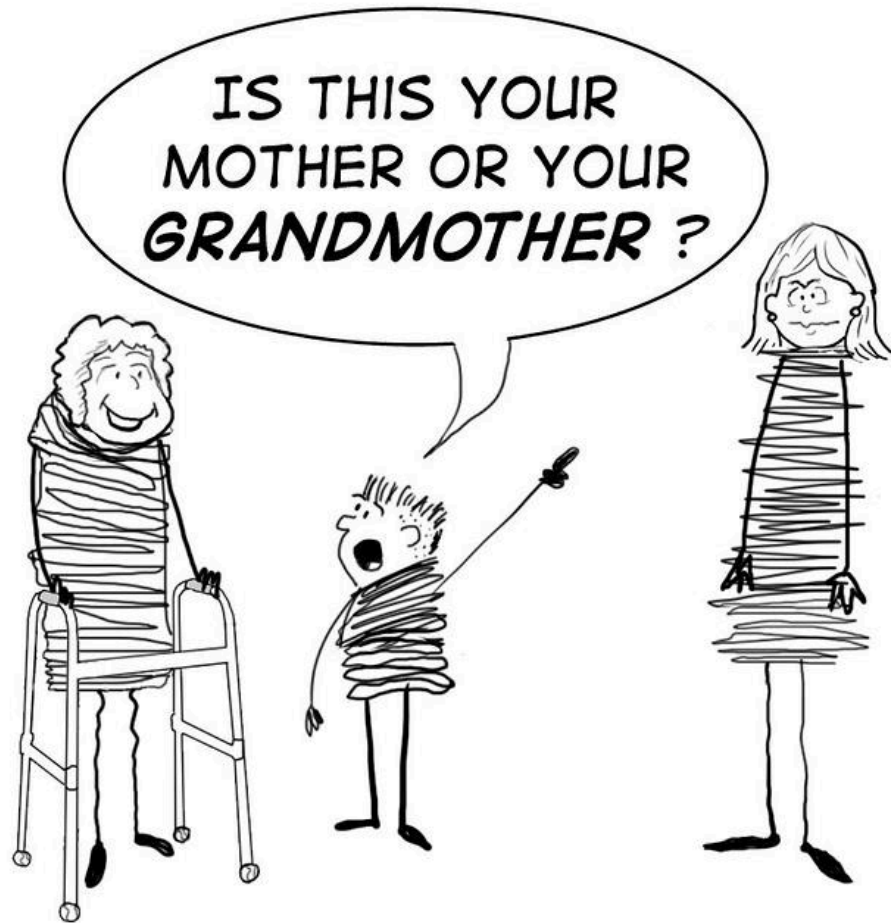
ez elhárító mechanizmusokat hoz
működésbe, amelyek a nézeteket és
attitűdöket módosíthatják

egyensúlyos helyzetek

Észlelés

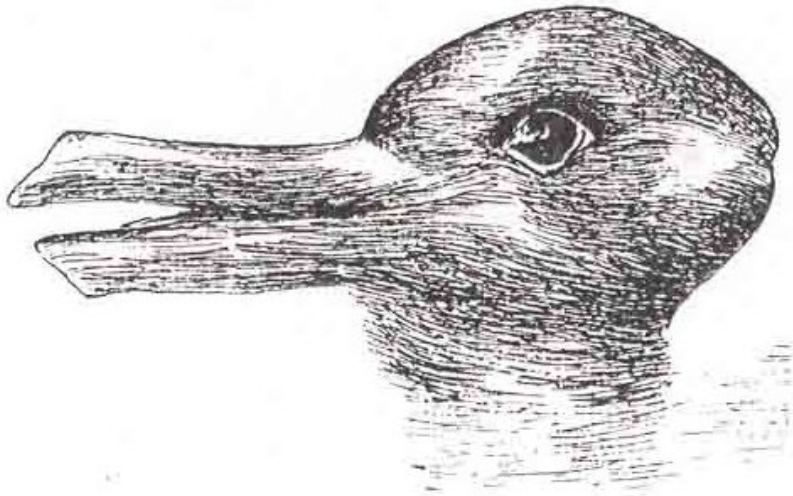

© 2011 JUDY NELSON

Mit láttok?

Mi az előtér? Mi a háttér?

Mi az előtér? Mi a háttér?

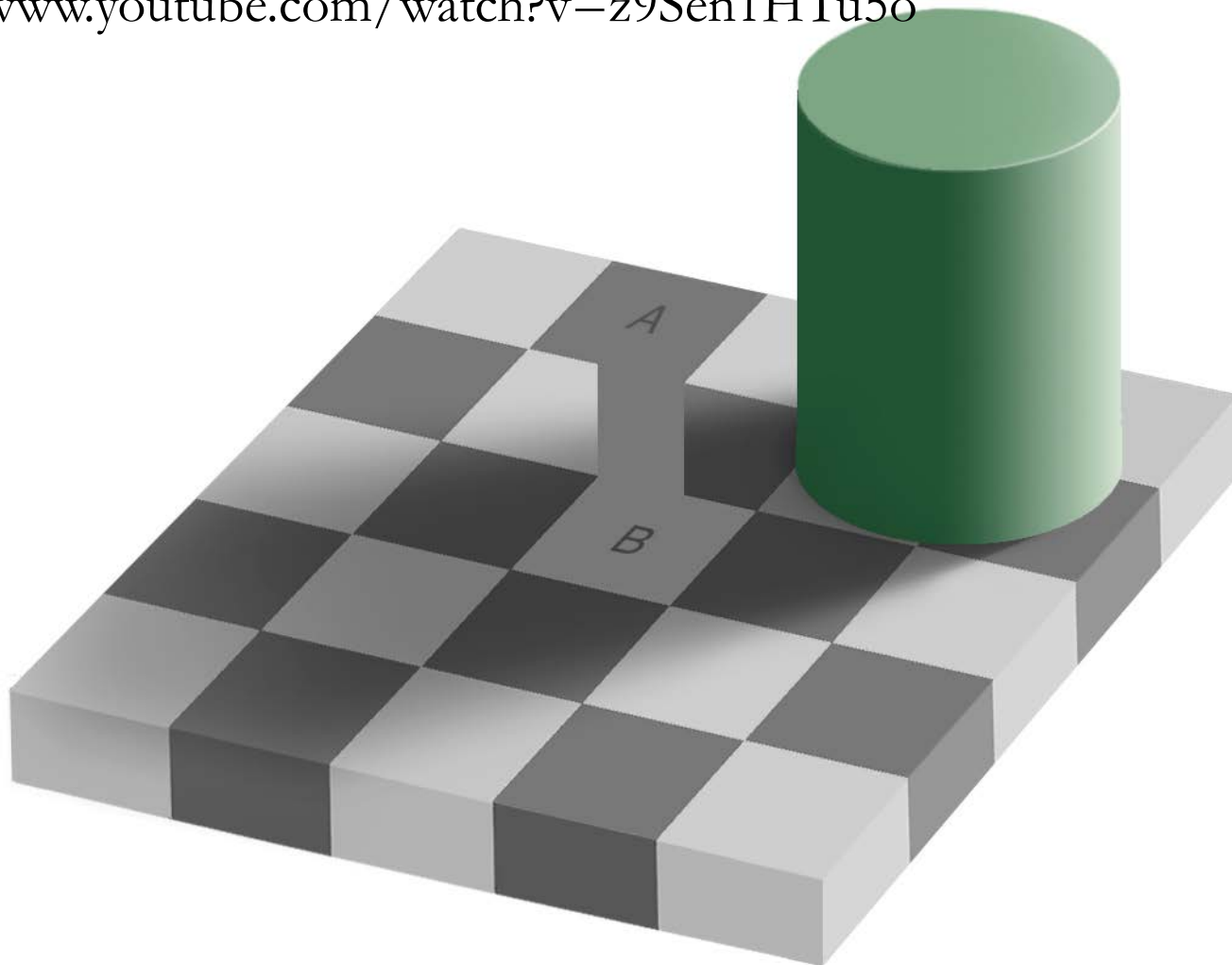

Milyen színű?

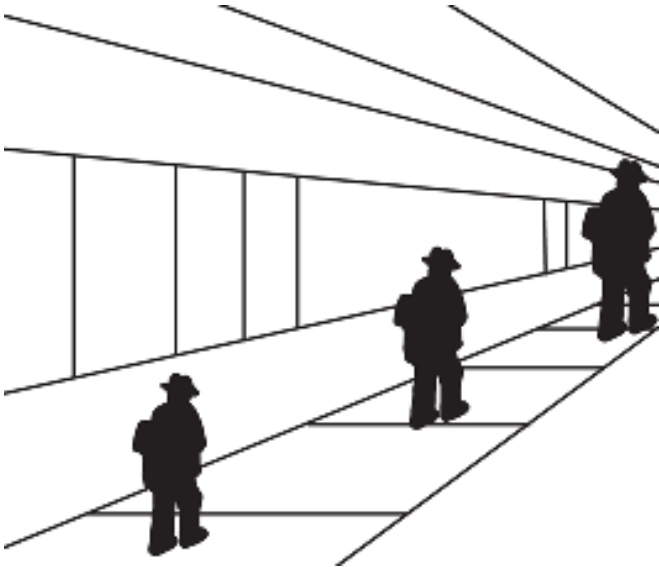
Pl. Incredible Shade Illusion:

<http://www.youtube.com/watch?v=z9Sen1HTu5o>

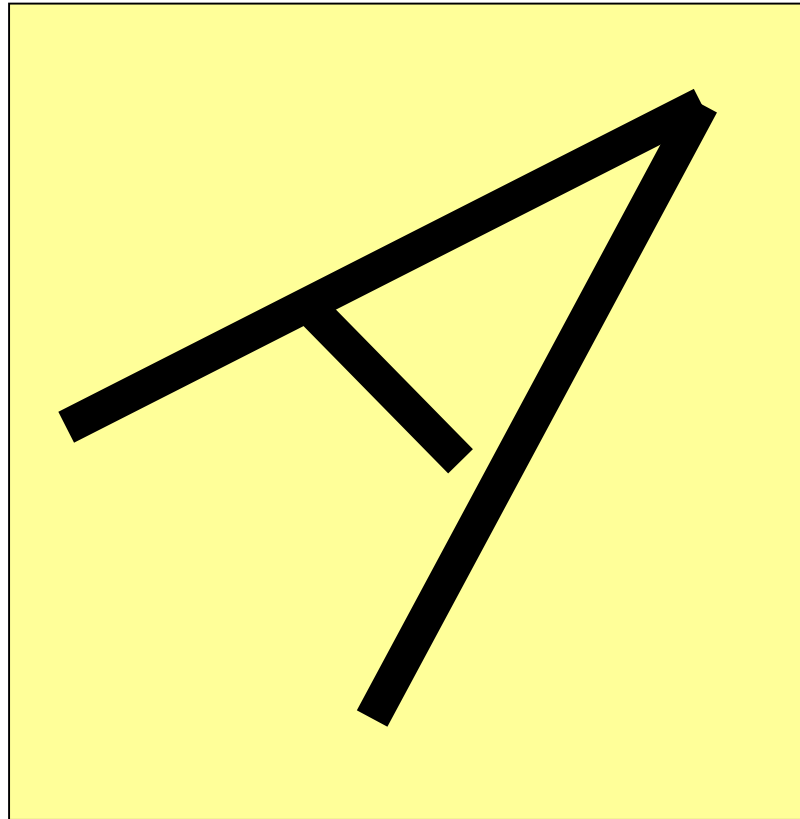
Melyik a legmagasabb?

Mi van a képen?

Gestalt pszichológia

- ❑ ‘Gestalt’ magyarul ‘alakot’ jelent, a gestalt pszichológiát magyarul **alaklélektannak** is fordítják (20. század eleji iskola).
- ❑ Az észlelési folyamat tendenciája, hogy **egységes alakzat felismerésére** törekszik.
- ❑ A részletekre akkor irányul a figyelem, ha a felismerés nehézségekbe ütközik.
- ❑ **Teljes alakot észlelünk**, nem részletekből építjük fel észleléseinket.
- ❑ Az észlelést vizsgálja az ingerek és élmények hatására.
- ❑ Mozgás, méret, színek különböznek a háttértől függően.
- ❑ A szerveződés, a mintázat lehet, hogy nem a világban, hanem az **elménkben** jelenik meg?

Gestalt pszichológia

Az észlelés **aktív és konstruktív** folyamat.

A jelentéssel bíró jel:

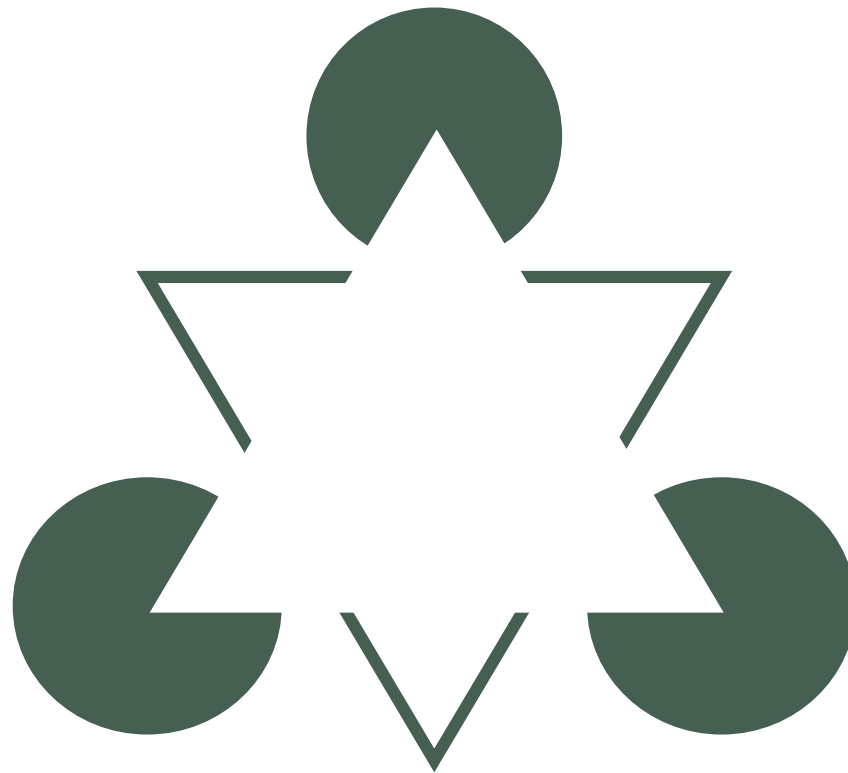
- nem közvetlenül a bemeneti ingerből származik, hanem az inger és bizonyos előzetes tudás, belső hipotézisek, elvárások interaktív hatásainak eredménye
- az érzéki ingerek valamint belső tudattartalmaink alapján következtetési eljárás során előálló konstrukció

Azokat a dolgokat ismerjük fel, amelyeket már előzőleg is ismertünk és a dolgokat **olyannak ismerjük fel, amilyenek ismertük.**

Gestalt pszichológia

Kanizsa-háromszög: bár az ábrán „Pacman” és kacsacsőr van, kiegészítjük a felismeréshez szükséges információkkal.

Gestalt pszichológia

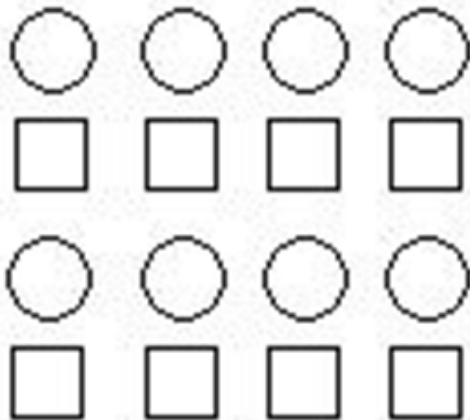

Folytonosság elve

Közelség elve

Hasonlóság elve

Zártság elve

Gestalt pszichológia

Folytonosság:

- ha valami „megtöri” a folytonosságot, akkor a „megtört” darabokat különállónak látjuk.

Közelség:

- a közeli ábrákat összetartozóknak ítéljük meg.

Hasonlóság:

- a hasonló jelenségeket egy csoportba helyezzük.

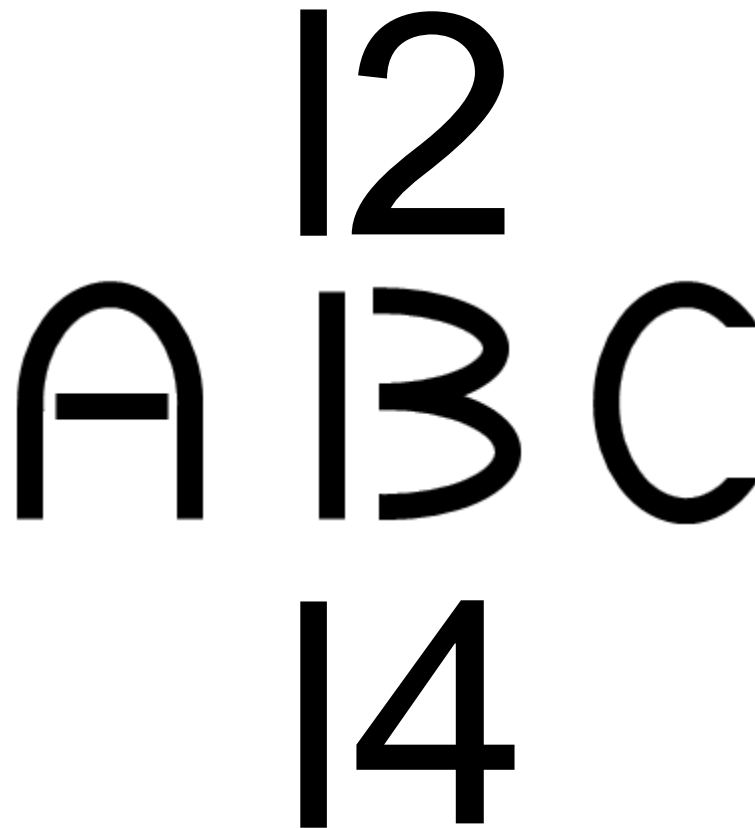
Zártság:

- a szaggatott ábrákat bezártként értelmezzük.

Gestalt pszichológia

A felismerést befolyásolja a **külső kontextus**, amelyben az inger megjelenik.

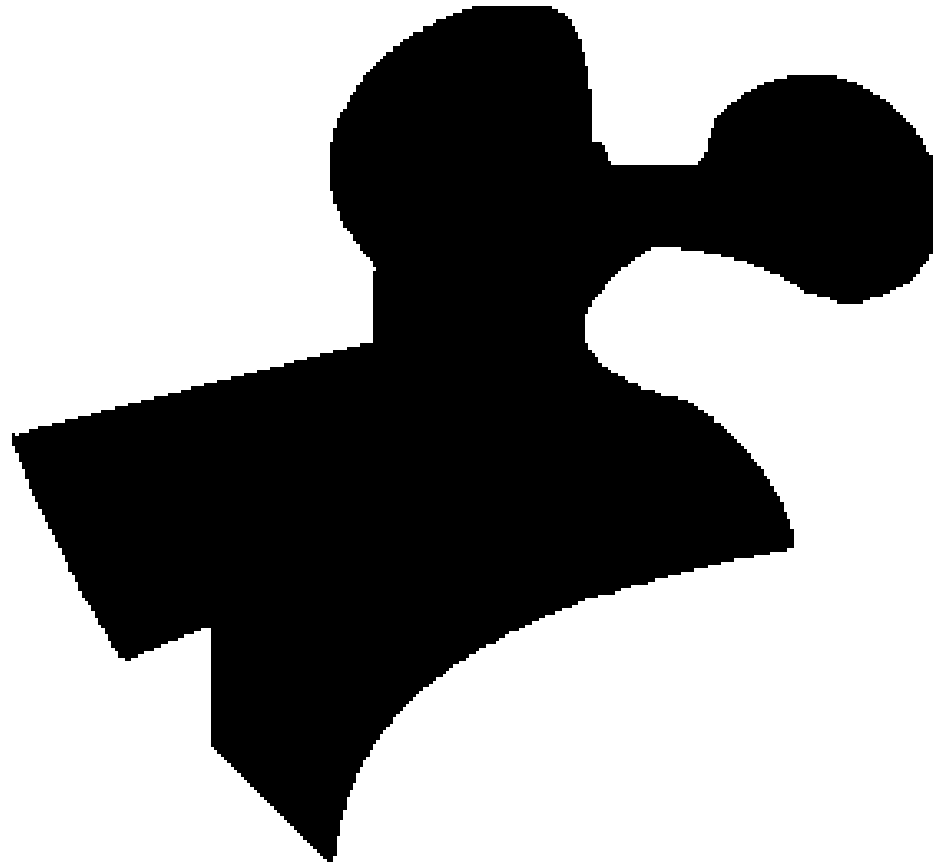

Gestalt pszichológia

Ha nincs előismeret, akkor nehéz azonosítani a jelet.

Ha viszont van, az eltorzítja az emlékezetet.

Az észlelés mint konstruktív folyamat

A befogadás során automatikus, konstruktív folyamatok működnek a figyelem, az érzékelés, a megértés, az előfeltevések, az emlékezés stb. szintjén.

Ezek az automatikus folyamatok alkotják meg a vázát annak, amit tapasztalunk.

Bizonyos automatizmusok:

- ❑ velünk születettek pl. a gestalt-elvek
- ❑ „programozhatóak” pl. előfeszíthetőség (priming)
- ❑ figyelemi orientációk hosszú távon begyakorolhatóak, képességgé tehetőek pl. autóvezetés, tudományos képzés stb.

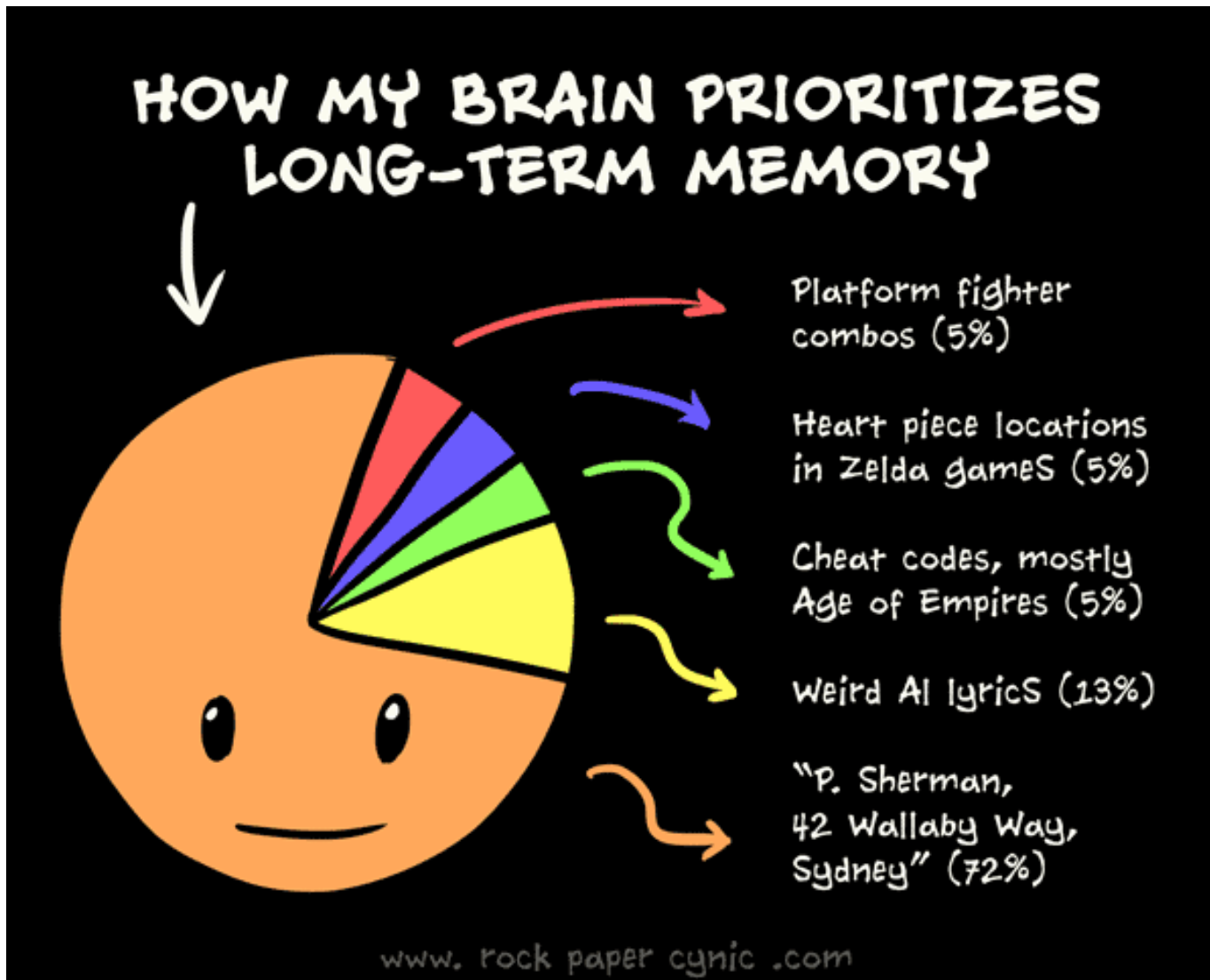
Az észlelés mint konstruktív folyamat

Priming/előfeszítés:

- egy inger előzetes észlelése, illetve felidézése előhangolja, előfeszíti a rákövetkező inger feldolgozását
- az inger lehet verbális, nem verbális
- erős visszaidézési hatása van
- előfeszítő inger (pl. reklám), kis szünet, majd a célinger megjelenítése (az előfeszítés eredményeképpen a célinger felismerése gyors)

Az emlékezet

Az emlékezés módjai

Rövid távú memória (RTM)

7 +/- 2 db. kognitív egység
egy kognitív egység nagyon komplex lehet
megtartás: másodpercekben mérhető

Hosszú távú memória (HTM)

egy életen át működik
nincs éles kapacitáskorlát
fejleszthető
szelektív és konstruktív
időben exponenciális lefutású felejtés jellemzi

Implicit memória (Nyelvtudás, autóvezetés)

Az emlékezet mint konstruktív folyamat

Frederic Bartlett kísérletei az emlékezésről további konstrukciós mechanizmusok működését mutatják.

Pl. a kísérleti alanyok meg kell jegyezniük egy történetet, majd hetek, hónapok, évek elteltével elmondják vele.

- A helyesen felidézett mozzanatok aránya **exponenciálisan csökken** az eltelt idővel.

Az emlékezet mint konstruktív folyamat

Azok a mozzanatok maradnak meg leginkább, amelyek:

- jellegzetesek (kiugranak a háttérből)
- a történet elején vagy főként a végén fordulnak elő
- többször előfordulnak
- logikusak, összefüggőek
- illeszkednek az alany ismereteihez (hasonlítanak a tévéműsorokra, összefüggésben vannak a korábbi ismereteikkel)

Az emlékezet mint konstruktív folyamat

Mindezt előadás tartásakor vagy vitában is fel lehet használni!

Az időbeli távolsággal exponenciálisan csökken az érvek visszaidézhetősége, ezért:

- a poénok, a gesztusok, a furcsa szavak, a jelmondatok sokkal inkább megjegyzésre kerülnek
- „take-home message”, „az utolsó szó”:
ez a legértékesebb pillanatok egyike!
- az érveket újrafogalmazva többször meg kell ismételni
- az erős érveket a gyengék után célszerű bevetni, különben felülíródnak
- a célközönség nyelvébe kell beágyazni az érveket, pl. szemléltető példák, analógiák alkalmazásával
- ismerős narratív struktúrák alkalmazása előnyös (ld.: népmesei fordulatok, panelek)

Meggyőzés ↔ RTM pl. tárgyalási szituáció

Kognitív túlterhelés eszköze:

- A tárgyalópartner elmond 8 jó érvet → vagy elfelejtem a 3 ellenérvemet, vagy az övéit nem tudom értékelni.
- Mellébeszélés: egy kemény kérdés felbukkanásakor gyorsan bedobok 5-6 újabb témát.

Védekezés a kognitív túlterhelés ellen:

- Koncentrálni kell
- Jegyzetelni kell
- A kérdéseket, érveket, stb. a hosszú távú memóriában kell tárolni.

Az emlékezet mint konstruktív folyamat

---

a k i n h c e t s é l e v r é

a t i v s i l á n o i c a r

é r v e l é s t e c h n i k a

r a c i o n á l i s v i t a

Nem mindegy, hogyan rendezzük az információkat!

Az emlékezet mint konstruktív folyamat

Az alábbi idézetre kellett visszaemlékezniük egy kísérlet résztvevőinek:

„Amikor a nap felkelt, a földre zuhant. Valami fekete jött ki a szájából. Arca eltorzul” (indián mítosz)

A kísérleti személyek variációi:

- „Egészen másnap napfelkeltéig nem voltak fájdalmai, amikor is, mikor megpróbált felállni, egy nagy fekete dolog jött ki a szájából.”
- „Még túlélte ezt az éjszakát s a következő napot, naplementekor azonban lelke feketén elhagyta a száját.”
- „Szelleme elhagyta a világot.”

Az emlékezet mint konstruktív folyamat

Bartlett sémaelmélete:

- az eredeti történet hiányosságait, inkohherenciáit az alany kiegyenlíti, összefüggővé teszi
- a feledésbe merült elemeket pedig egyéb ismeretei, a történet belső összefüggései alapján kipótolja
- így végül egy kerek, összefüggő történetet idéz fel – aminek a jó része nem azonos az eredetivel

Az emlékezet mint konstruktív folyamat

A hamis emlékeket néhányan épp olyan élénken és határozottan adják elő, mintha igaziak lennének.

Általában persze a hamis emlékek homályosabbak, de egy kis sugallattal „élessé tehetőek”

Ez erősen megkérdőjelezi a tanúvallomások, emlékiratok stb. hitelességét.

Az emlékezet mint konstruktív folyamat

Számos kísérletet végeztek a szemtanúk vallomásainak megbízhatósága kapcsán. (Elizabeth Loftus)

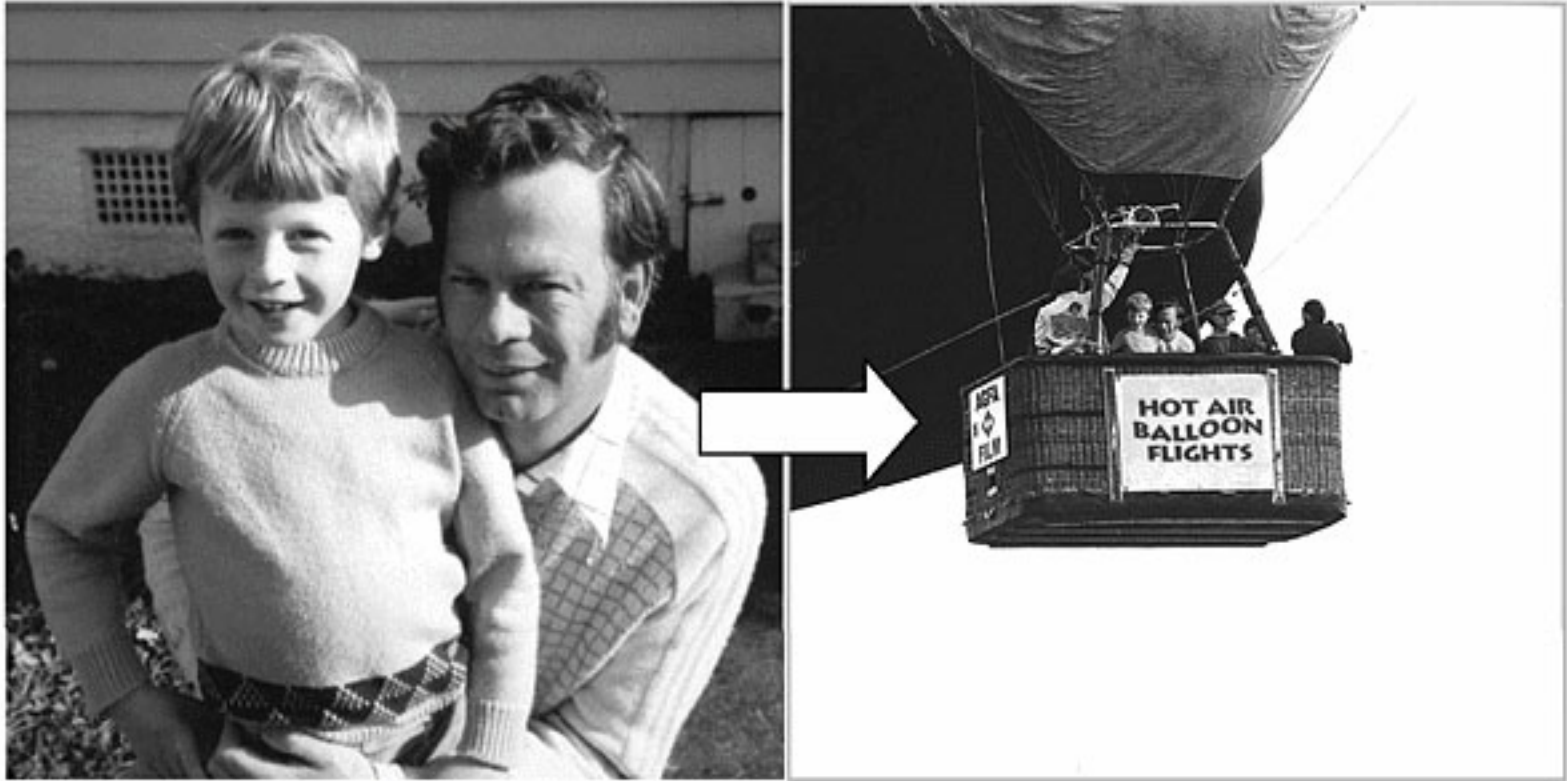
A szemtanúk vallomásai többnyire nagyon gyengék és könnyen „beszennyeződnek”.

- Pl. egy 2002-es washingtoni lövöldözés után az első tanú egy fehér furgonról számolt be, ezt felkapta a média, és „beszennyezte” a további szemtanúk emlékezetét. A furgon igazából kék volt!

Sohasem tudhatod előre, hogy mikor leszel tanú...

Az emlékezet mint konstruktív folyamat

A kísérleti alanyok gyerekkori képét rámontírozták egy hőlégballonos képre. Az alanyok 50 százaléka többé vagy kevésbé részletesen emlékezett az eseményre! (Elizabeth Loftus kísérlete)

Pl. egy meggyőzési stratégia a konstruktív emlékezet alapján

Ügyvéd ↔ tanú reláció, ahol az ügyvéd célja: a bíró és az esküdtek meggyőzése.

Közlekedési baleset **után 2 évvel!**

Taktika: az ügyvéd kérdései egyre bizonytalanabb emlékek rekonstrukcióját igénylik, végül pedig meg nem történt dolgokról tesz fel kérdéseket.

Ezután előáll az eredeti jegyzőkönyvvel és bebizonyítja, hogy a tanúvallomás megbízhatatlan, mivel a tanú meg nem történt eseményekre is emlékezett.

Ez azonban az emlékezet természeté fényében nem meglepő és manipulációnak tekinthető!

Az emlékezet mint konstruktív folyamat

Hasonló folyamatok társadalmi szinten is működnek
(Orwell: 1984)

„Thomas Kuhn évekkel ezelőtt megfogalmazta, hogy a természettudósok úgy kezelik saját történelmüket, ahogy az [orwelli] Igazság-minisztérium kezeli saját hírarchívumát: végtelenül rugalmasan, a bizonyítékok kényszerétől mentesen, mindig szem előtt tartva, hogy Óceánia az emberi fejlődés igaz megdicsőülésének látszódjék.”

(Philip Mirowskitól van, közgazdasági eszmetörténész)

Az emlékezet mint konstruktív folyamat

A figyelmet nem csak a célinger irányába tudjuk terelni, de más ingerekről el is tudjuk terelni.

- Kosaras figyelmi teszt:

<http://www.youtube.com/watch?v=Ahg6qcgoay4>

- Colour Changing Card Trick:

<http://www.youtube.com/watch?v=v3iPrBrGSJM>

KÖSZÖNÖM SZÉPEN A FIGYELMET!

Csordás Hédi Virág: hedi.csordas@filozofia.bme.hu

Geng Viktor: geng.viktor@gmail.com

Szabó Krisztina: kriszti.szabo@filozofia.bme.hu